

Ігор Бриндак, викладач ДДС

Ви знаєте, яка особа визнана у світі як перша жінка-композитор? В історії її ім'я збереглося. Це – свята Гільдегарда Бінгенська (1098 – 1179). Це була дуже незвичайна особистість як для своєї епохи, так і в історії загалом. Її постать цікавила багатьох, у тому числі й кінематографістів. У 2009 році німецький режисер Маргарет фон Тротт на основі життя св. Гільдегарди зняла фільм «Видіння». Про нього і піде мова у нашій публікації.

Стрічка Маргарет фон Тротт розповідає про життя цієї відомої особи, яку Церква згодом канонізувала. То хто ж ця Гільдегарда Бінгенська? Народилася вона у 1098 році в знатній аристократичній сім'ї. Коли дівчинці виповнилося вісім років, батьки віддали її на виховання до бенедиктинського монастиря у Дозібадінберг. Там шістнадцятирічною вона прийняла постриг. Вихованням майбутньої святої та формуванням її покликання займалася настоятелька цього монастиря Ютта фон Шпанхейм, а після її смерті у 1136 році служіння настоятельки у монастирі перебрала на себе Гільдегарда. У деяких публікаціях Гільдегарду називають аббатисою, хоч це і не зовсім доречно, бо монастир, який очолювала Гільдегарда, був частиною абатства Дозібадінберга, яке охоплювало як чоловічі, так і жіночі монастирі, а аббатом там був монах. І тільки в 1141-му році вона отримала благословення на заснування жіночого монастиря біля Бінгену. Туди Гільдегарда переселилася із сестрами, а монастир, який назвали у честь св. Руперта, був збудований 1151-го року. І вже у цій обителі Гільдегарда й упокоїлася в Бозі 17 вересня 1179 року.

До останніх своїх днів Гільдегарда вела дуже активне життя: подорожувала, облаштовувала новий монастир, зустрічалася з відомими світськими та церковними особами, а ще – багато писала. Вона відома в історії не тільки як композитор, але також і як перша жінка-природознавець. Гільдегарда була переконана, що Бог у своєму провидінні знаючі наперед, які у людей зустрічатимуться недуги, сотворив у навколишньому світі й необхідні ліки, які є у рослинному, тваринному світі та мінералах.

Крім того Гільдегарда навчала, що шлях до тілесного оздоровлення перш за все пролягає через духовне зцілення. Вона заборонила у своєму монастирі надмірні покути та умиртвлення плоті, які у ті часи часто накладали на себе ченці та навіть миряни, заснувала лічницю, де разом зі своїми черницями надавала допомогу всім, хто цього потребував.

Медичні практики Гільдегарди з часом забулися, а наново були відкриті лише у кінці ХХ століття. Навіть сьогодні у Німеччині лікарські спостереження цієї святої вивчають в університетських лабораторіях, медики доходять висновку, що лікарські напрацювання Гільдегарди можуть бути використані сучасною медициною.

Свята з Бінгену була теологом, філософом, лікарем, ботаніком, геологом, космологом, драматургом, настоятелькою монастиря а також візіонеркою. Щодо останнього, то, згідно з її власним твердженням, вона мала надприродні видіння ще з раннього дитинства. Нікому про них не розповідала, за винятком настоятельки Ютти фон Шпангейм. Але після смерті останньої за порадою аббата вирішили їх занотовувати. Вже віддавна різного роду любителі сенсацій шукають у візіях Гільдегарди надзвичайні таємниці. Але найперше, що у них було, так це тлумачення Святого Писання та правд віри. Є, щоправда, згадки про те, що у майбутньому на землі повітря буде отруєне, вода гнила, земля уражена, а самі люди від цього масово гинуть. Це натяк на часи економічного прогресу із його сучасними екологічними проблемами. Водночас це можна вважати і сповненням слів Писання: «Хто що посіє, те й жатиме» (Гал 6, 7), тому шукати особливих сенсацій у творах нашої святої не потрібно. Все, що там написано, спрямовує нас до Святого Писання чи Катехизму Католицької Церкви. Її візії виявилися пророчими, бо не були витвором «хворобливої уяви» святої, як твердять деякі скептики, а голосом Божим. Церква до її видінь спочатку ставилася обережно, як це і показано у фільмі, але пізніше їх було визнано. Варто наголосити, що феномен Гільдегарди вивчали такі відомі релігійні діячі того часу, як св. Бернанд з Клевро та папа Євгеній III. Деякі місця із писань Гільдегарди були незрозумілими ні для її сучасників, ні для наступних поколінь, аж поки не стали підтверджуватися життям, як, наприклад, пророцтво про екологічну катастрофу. Справа про її канонізацію довгий час відкладалося, хоча всі необхідні документи для цього були готовими вже з 1244-го року.

Довгий час Церква почитала Гільдегарду тільки як блаженну, і лише у 2012 році папа Бенедикт XVI проголосив її святою, а згодом – і Вчителем Церкви. Щодо останнього титулу, то тут варто уточнити: за дві тисячі років тільки 36 осіб були проголошені Вчителями Церкви, а з них – тільки чотири жінки.

Після коротенької біографічної розвідки перейдімо до фільму. Оскільки він розповідає про життя святої, то детально переповідати сюжет немає потреби, а радше варто зупинитися над окремими моментами. Зокрема, там показано, як свята організувала постановку своєї п'єси, всі учасники якої, за винятком того, хто виконував роль диявола, виконували пісенну партію. Св. Гільдегарда у своїх творах писала також і про значення музики. Вона твердила, що музика і спів були ще в раю до гріхопадіння, тому диявол правдиву музику ненавидить. Сама свята написала 77 музичних творів (точніше, стільки з написаних нею дійшло до нашого часу, можливо, їх створено і більше), але вона була не тільки композиторкою. У своїх творах свята також розробила теорію про використання музики в медицині. У стрічці показано, як Гільдегарда заводить одну із сестер у палату їхнього шпиталю, дає їй лютню і наказує награвати відповідну мелодію, яку сама ж і написала. Деякий час це вважалося якимось дивацтвом, але новіші дослідження показали, що музика, написана Гільдегардою, дійсно допомагає хворим, особливо тим, які страждають на нервові чи психічні недуги. Слід мати на увазі, що свята із Бінгену у цьому плані не була першою. У Святому Писанні подібне описується стосовно царя Давида: «...візьме Давид гусли та й заграє, от і полегшає Саулові, а злий дух відійде геть від нього» (I Сам 16, 23). Слід мати на увазі, що такий ефект має не кожна мелодія. Цар Давид вважається автором більшості псалмів, які входять у канон Святого Письма, а тому він виконував на гуслих перед Саулом саме музичний супровід до псалмів.

Другий цікавий момент показаний після закінчення постановки п'єси. Тоді одна з черниць, яка була в гостях у монастирі Св. Руперта, дорікнула Гільдегарді, чому вона дозволяє своїм черницям бути з непокритими головами та розпущеним волоссям. На що настоятелька відповідає: «Бог любить красу, у раю не було потворності». Насправді Гільдегарда дала таку відповідь за інших обставин. На великі свята черниці монастиря св. Руперта разом з настоятелькою переодягалися у білі одяги, знімали покриття з голови, а натомість одягали вінки з квітів, брали у руки свічки і так йшли на богослужіння. Коли Гільдегарді за такі експерименти почали дорікати, закидаючи непристойність, вона і дала таку відповідь. Однак у даному випадку цікавою є не її логіка, а реакція Церкви. До сьогодні прийнято писати про «темне середньовіччя», коли начебто Церква навчала, що жінка взагалі не має безсмертної душі, а за будь-які новаторські думки, висловлені вголос, можна було потрапити на вогнище. Якщо справді було так, то, напевно, св. Гільдегарда могла загинути не один раз. Так, у середньовіччі мало місце чимало заборон, і думки та вчинки Гільдегарди були багато в чому сміливими та незвичними для того часу. Але незважаючи на це, вона мала довіру та покровительство багатьох єпископів і навіть римських пап, також з цими особами вела листування, що і засвідчує її сміливість.

Третій цікавий момент той, де показано реакцію духовенства на видіння св. Гільдегарди. Одні її підтримують, інші – ні. Тоді свята пише лист до св. Бернанда з Клевро, де, зокрема, є такі слова: «Благословіть мені говорити або мовчати». Бернард висловився позитивно, тобто дав благословення розповідати про її візії. Водночас Гільдегарда згідна була і мовчати, якщо б їй це наказали. Цей епізод засвідчує, що правдиві містики і святі ніколи не будуть чинити ніякого бунту проти церковної влади. І навіть якщо володітимуть надприродним даром, то їх застосування завжди підпорядкують церковному

авторитетові. Про це варто пам'ятати у наш час, коли спостерігаємо численні спекуляції навколо різних чуд та об'явлень.

Є у стрічці Маргарети фон Тротт і багато інших цікавих моментів, але всі переповісти важко, а тому варто фільм переглянути, а ще краще – зробити для себе корисні висновки із життя та повчань великої святої Гільдегарди Бінгенської.

Ігор БРИНДАК, Свята композиторка // СЛОВО №4 (80)